

УДК 340.12

ЦІННІСНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ІНСТИТУТУ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Оксана ЗУБРИЦЬКА,
начальник служби у справах дітей
Стрийської міської ради Львівської області

SUMMARY

The article is devoted axiological ground of juvenile justice institution within philosophical and legal issues. To postulate became a legal axiom it must first be legal spokesman values and affirm value of law as a system that regulates social life. It is doubtless impact of legal axioms as entire legal system and its institutions. No exception to this rule and institute juvenile justice. It is also based on a set of axioms that constitute axioms Institute of Juvenile Justice to protect children.

Key words: value, institute juvenile justice, children, man, society, law, philosophy of law.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена аксіологічному обґрунтуванню інституту ювенальної юстиції у межах філософсько-правової проблематики. Для того, щоб постулат став правовою аксіомою, він повинен бути, в першу чергу, виразником правових цінностей та утверджувати цінність права як системи, яка регулює суспільне життя. Правові аксіоми впливають не лише на правову систему, а й на її інститути, зокрема, це стосується ювенальної юстиції. В її основі лежить сукупність аксіом, які складають аксіоматику інституту ювенальної юстиції щодо захисту дітей.

Ключові слова: цінності, інститут ювенальної юстиції, діти, людина, суспільство, право, філософія права.

Постановка проблеми. Принципи права є втіленням загальнолюдських цінностей, на основі яких формується право як суспільне явище та постають його інститути як об'єднані системи правових норм, які регулюють певну сферу суспільних відносин. Кожен із таких інститутів поряд із загальноправовими принципами, ідеями, постулатами характеризується наявністю специфічних норм. Часто ці норми знаходять вираження в певних аксіомах. Правові аксіоми – це «загальновизнані правові істини, прямо чи опосередковано відображені у нормах права» [4, с. 46]. На нашу думку, критеріями віднесення певних постулатів до категорії правових аксіом повинні бути: спосіб створення, формування; зміст; структура; функції; спосіб та форма закріплення; можливість/неможливість оскарження, спростування, відкидання. Для того, щоб певний постулат став правовою аксіомою, він повинен бути, в першу чергу, виразником правових цінностей та утверджувати цінність права як системи, яка регулює суспільне життя [1, с. 70]. За змістом цей постулат має бути загальновизнаним у праві, тобто ґрунтуватися на тих засадах, які є спільними для різних правових інститутів. Структура постулату повинна зводитися до простого твердження у формі диспозиції. Постулат, основною функцією якого є встановлення найбільш загальних засад правового регулювання певної сфери суспільного життя, переходить до розряду правових аксіом. Вони можуть закріплюватися в правовій нормі як прямо, так і опосередковано. Завдяки своїй універсальності правові аксіоми не викликають сумніву, а тому й можливості їх оскарження, спростування та відкидання.

Беззаперечним є вплив правових аксіом як на всю правову систему, так і на її інститути. Не є винятком із цього правила й інститут ювенальної юстиції. В його основі також лежить сукупність аксіом, які складають аксіоматику інституту ювенальної юстиції щодо захисту дітей. Діти є більш уразливими, ніж дорослі. Часто в силу фізичних та психологічних особливостей свого віку вони самотужки не можуть впоратися з проблемами, які виникають у процесі життєдіяльності. Це можуть бути проблеми, які стосуються взаємин із однолітками, внутрішньосімейних стосунків,

а іноді навіть відносин у системі «дитина – держава». Тому виникає необхідність посиленого захисту дітей, їхніх прав та свобод. Однак для того, щоб розробити ефективний механізм захисту прав дитини та запустити його в дію, необхідно, перш за все, вивчити реалії життя українських дітей, рівень їхньої обізнаності у своїх правах та правових можливостях їх захисту.

Актуальність теми, дослідження та публікації. Проблемним питанням аксіологічного осмислення, усвідомлення та обґрунтування філософсько-правового виміру інституту ювенальної юстиції у вітчизняній науці приділено недостатньо уваги. Хоча наявні глибокі наукові пошуки щодо вирішення теоретико-правових проблем ювенальної юстиції, зокрема, і в Україні. Так, тематиці ювенальної юстиції і практики присвячували свої дослідження такі вчені, як: В. Бліхар, О. Бондаренко, В. Косович, Б. Малишев, В. Степанов. Проте комплексного філософсько-правового дослідження ціннісного обґрунтування інституту ювенальної юстиції не проведено.

Мета статті – філософсько-правовий аналіз ціннісного обґрунтування інституту ювенальної юстиції.

Виклад основного матеріалу. Для початку доцільно було б з'ясувати масштаби роботи щодо захисту дітей, тобто кількість дітей, які потерпають від проявів насильства. Наступним кроком мало б стати вивчення рівня обізнаності дітей у своїх правах та джерела отримання таких знань. Це потрібно зробити для того, щоб зрозуміти, якими джерелами інформації діти користуються найбільше, та залучити додаткові ресурси для ознайомлення дітей з їхніми правами та правовими можливостями їх захисту. Після цього необхідно розробити конкретні норми, приписи, які складуть аксіоматику інституту ювенальної юстиції щодо захисту дітей. З огляду на вказане вище багато важливої інформації міститься у щорічних звітах Уповноваженого Президента України з прав дитини [6]. У цих документах підсумовується інформація про дітей в Україні, проводиться моніторинг якості їх життя, підбиваються підсумки щодо контролю за дотриманням основних прав дітей, окреслюються шляхи для якнайповнішого сприяння у розвитку дітей.

Таблиця 1.1

Питома вага дітей, які протягом 12 місяців потерпали хоча б від одного прояву насильства (образ, знущань або побиття), залежно від віку та типу поселення, %

Вид насильства	Вік дитини			Стать дитини		Тип поселення			Серед усіх
	10–13 років	14–15 років	16–17 років	хлопці	дівчата	Обл. центр	Інше місто	Село	
<i>З боку сімейного оточення</i>									
Батько або вітчим	5	8	8	7	6	10	7	5	7
Мати або мачуха	5	6	7	5	7	8	6	4	6
Брати та/або сестри	10	7	9	8	10	10	8	9	9
<i>З боку оточення у навчальному закладі</i>									
Однокласників	15	10	8	10	13	13	10	12	12
Учнів твого навчального закладу	12	7	6	10	8	9	7	10	9
Вчителів/ викладачів	5	9	8	8	6	9	7	5	7
<i>З боку інших знайомих</i>									
Ровесників	9	9	10	8	11	11	9	8	9
Дорослих або осіб, старших за тебе	6	6	6	7	5	6	5	7	6
<i>З боку незнайомих людей</i>									
Ровесників	7	6	8	8	6	8	6	7	7
Дорослих або осіб, старших за тебе	5	6	5	7	3	7	5	4	5
З боку працівників міліції	3	6	10	9	3	8	6	4	6

Таблиця 1.2

Джерела інформації про права дитини, за віком та типом поселення, %

Джерело інформації	Вік дитини			Стать дитини		Тип поселення		
	10–13 років	14–15 років	16–17 років	хлопці	дівчата	Обл. центр	Інше місто	Село
Від учителів під час уроку або позакласних занять	88	90	86	85	90	83	87	91
Від батьків	77	74	66	70	76	69	72	77
Із засобів масової інформації	57	73	77	65	69	68	69	64
Від друзів, однокласників	38	41	44	39	43	44	39	41
Від брата або сестри	30	27	22	25	29	22	25	32
Від правоохоронних органів (міліції)	23	27	34	27	27	25	27	28
Від медичних працівників	25	21	23	23	24	20	21	28
Інше	11	8	7	10	8	10	9	9
Не чув/ла про права дитини	0	1	1	1	1	1	1	1

Зокрема, в одному з таких щорічних звітів з'ясовано питому вагу дітей, які потерпали від насильства. Дані відображено в Таблиці 1.1.

Аналізуючи дані, наведені в таблиці, ми можемо зробити висновок, що в Україні з проявами насильства найчастіше діти стикаються у навчальних закладах (понад 9%). Учасниками таких конфліктів найчастіше виступають діти одного віку – 12% дітей потерпали через насильство з боку ровесників. У середньому 7% дітей відчують домашнє насильство. Частіше насильницькі дії вчиняють знайомі люди – 7%. А 6% дітей стверджують, що стикалися з насильницькими діями з боку працівників міліції; найбільша кількість таких дій стосувалася 16–17-річних дітей.

У розрізі даних за типом поселення видно, що від насильства з боку сім'ї менше потерпають діти, які мешкають у сільській місцевості, аніж їхні однолітки з міста. Це ж стосується й інших показників (з боку знайомих, незнайомих людей, працівників міліції). Однак рівень насильства у навчальному закладі зберігається вищим стосовно дітей, що проживають у сільській місцевості.

Отже, як бачимо, кількість дітей, котрі стикаються з насильством, є великою: від домашнього насильства потерпають 7% дітей; від насильства, вчиненого в стінах навчальних закладів, – понад 9%; із боку знайомих насильство терпить понад 7% дітей; із насильством з боку незнайомих людей стикалося 6%, а від насильства, вчиненого працівниками міліції, – 6%. Загалом в Україні кожна восьма дитина стикалася з насильством.

Звичайно, що одним із найефективніших способів боротьби з насильством щодо дітей стане обізнаність дитини у своїх правах та правових способах їх відновлення за допомогою спеціальних органів та служб, ювенальної юстиції.

Для того, щоб забезпечити високий рівень обізнаності дітей про свої права, необхідно з'ясувати, з яких саме джерел діти дізнаються про них. Постійне проведення такого моніторингу дасть змогу розробляти програми, залучати додаткові активи до найслабших ланок у системі інформування дітей про їхні права. Так, під час дослідження [6] дітям було запропоновано обрати джерела, з яких вони дізнаються про свої права. Результати відображено в Таблиці 1.2.

Отже, для дітей основним джерелом отримання інформації про їхні права є учитель, який під час навчання чи спеціальних позакласних уроків знайомить із ними учнів. Багато інформації діти отримують від батьків. На третьому місці знаходяться засоби масової інформації, однак найбільше відомостей з них отримують 16–17-річні.

Якщо розглянути дані, наведені в таблиці, у розрізі типу поселення, то побачимо, що найбільше знань (90%) від учителів отримують діти, які проживають у сільській місцевості, а їхні однолітки, що проживають у містах, є більш активними у сфері пошуку інформації через засоби масової інформації.

Показовим є те, що серед дітей віком 10–13 років відсутні ті, хто не чув про права дитини, а починаючи з 14 років таких лише 1%. Це свідчить, насамперед, про певні зрушення у сфері забезпечення прав дитини на загальнодержавному рівні: діяльність державних органів та служб, метою діяльності яких є забезпечення дотримання та відновлення прав дітей; ефективність функціонування різноманітних просвітницьких програм, які проводять як українські, так і зарубіжні громадські організації; виховних програм для позакласної роботи в навчальних закладах; висвітлення даної проблематики у ЗМІ, що сприяє обізнаності зі вказаними питаннями як дітей, так і дорослих.

Як бачимо, загалом рівень поінформованості дітей про їхні права є достатньо високим. Однак ще одним аспектом, який необхідно з'ясувати, є питання прав, з якими діти обізнані, а про які не знають взагалі або знають дуже мало. Так, у дослідженні «Права дітей в Україні: реалії та виклики після 20 років незалежності» [6] питання про обізнаність дітей з їхніми правами науковці вирішили з'ясувати через виявлення питомої ваги дітей, обізнаних із тими чи іншими своїми правами. Результати цього дослідження відображені у Таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Питома вага дітей, які не знають, що... (%)

Діти, які вчинили злочин, не повинні піддаватися тортурам та приниженню	30
Діти не повинні голодувати або вживати недоброякісну їжу	15
Дитина не повинна замість навчання працювати, жодна дитина не повинна бути примусово залученою до праці	13
Ніхто не має права використовувати дітей для задоволення сексуальних потреб	11
Дітей не можна ображати або принижувати	9
Діти мають рівні права	8
Усі діти мають право отримувати інформацію, яка необхідна їм для розвитку	8
Ніхто не має права знущатися над дитиною, бити її	8
Усі діти мають право висловлювати власну думку	7
Держава повинна турбуватися про дітей, у яких немає батьків	6
Діти повинні навчатися і отримувати бажану освіту	5
Якщо дитина захворіла – її повинні лікувати	5
Усі діти мають право на спілкування з друзями, родичами, батьками	5
Усі діти мають право на любов та піклування з боку батьків	5

З наведених у таблиці даних випливає, що третина всіх дітей не знає про необхідність дотримання прав дитини стосовно тих, хто вчинив правопорушення чи злочин (30%). Понад 10% дітей не володіють інформацією про гарантії

щодо вживання доброякісної їжі (15%), неприпустимість примусового залучення до праці (13%) та заборону сексуального насильства над дітьми (11%). Рівень обізнаності українських дітей про інші свої права є достатньо високим, лише від 5 до 9% не знають про них.

На основі даних, викладених у таблицях 1.1, 1.2, 1.3, ми можемо вивести певні аксіоми, які в подальшому складуть аксіоматику інституту ювенальної юстиції щодо захисту дітей. Адже саме захист дитинства, створення якнайсприятливіших умов для розвитку дітей як майбутнього держави повинні бути пріоритетним напрямом державної політики.

Кожний інститут права складає певна сукупність тверджень, які сприймаються безапеляційно та не можуть бути скасовані, відкинені за жодних обставин. Ці поняття є своєрідними правовими аксіомами. Винятком з цього правила не є й інститут ювенальної юстиції та, зокрема, такий його напрям, як сфера захисту дітей. Аксіоматику інституту ювенальної юстиції щодо захисту дітей ми вважаємо за доцільне розглядати крізь призму традиційного поділу прав і свобод на: особисті права; громадянські права; економічні права; соціальні права; культурні права. Саме такий поділ, на нашу думку, дасть можливість згрупувати права дітей та сформулювати ті аксіоми, які якнайповніше розкриватимуть їх зміст, сприятимуть безапеляційному використанню їх як основи для розробки конкретних правових положень. На жаль, найбільш актуальним для сучасного українського суспільства у сфері ювеналістики залишається питання захисту дітей у силу їх фізичної та психологічної незрілості, а відповідно, й неможливості самозахисту, так, як це є можливим для повнолітніх громадян. Так, до аксіом, які складуть аксіоматику інституту ювенальної юстиції щодо захисту дітей, ми пропонуємо віднести такі аксіоми:

Кожна дитина є індивідуальною та неповторною. Попри загальну подібність фізичної та психічної будови кожна людина певним чином відрізняється від іншої. Сьогодні ні для кого не є таємницею те, що люди володіють різними темпераментами, психотипами, природними здібностями та нахилами. Все це знаходить відображення у поведінці людини: хтось є більш активним, рухливим, здатним швидко та безальтернативно приймати рішення, діяти в тих чи інших ситуаціях, комусь для тих самих дій потрібно більше часу, аби добре все продумати, розрахувати, виявити переваги й недоліки можливого рішення чи дії. Через дії окремої людини відбувається діяльність суспільства. «Всі дії в суспільстві здійснюються індивідами, колективне завжди проявляється через них. Шлях до розуміння колективних цінностей лежить через аналіз діяльності окремого індивіда. Крім діяльності індивіда, не існує іншого субстрату суспільства» [3, с. 137]. Тобто, поведінка людини завжди є вираженням її індивідуальності. В одних людей індивідуальність виражена дуже яскраво, в інших – менш яскраво. Все це стосується і дітей, адже індивідуальність формується змалку. На її формування мають вплив два види факторів: спадковість, фізіологічні особливості – це ті риси, які дитина отримує при народженні. Змінити їх або якось на них вплинути не можна. До цього виду факторів відносяться, наприклад, здібності людини до певної діяльності; оточення – це середовище, в якому живе дитина. Саме у середовищі, суспільстві людина з індивіда стає особистістю. Цей процес залежить від культурного, соціально-економічного, духовного рівня найпершого оточення дитини – її сім'ї. Саме в сім'ї дитина отримує перші знання про добро та зло, норми поведінки, морально-етичні цінності.

Від народження діти повною мірою користуються всіма природними правами і свободами. Вже сам факт народження дає людині певну сукупність прав і свобод, якими вона може користуватися. Ці права є невідчужуваними та не можуть бути обмеженими (за винятком воєнного та надзвичайного стану, однак це робиться з метою забезпечення людей від певної загрози). Держава не має жодного відношення до них, а відтак і не може їх обмежити. Її обов'язком у даному напрямі є охорона природних прав і свобод людини. Це одна з основних функцій держави на сучасному етапі розвитку суспільства. Охорона природних прав і свобод людини з боку держави є гарантією дотримання людиною приписів та норм поведінки, встановлених державою. Тобто відбувається своєрідний обмін «послуга за послугу». Людина «подарувала» частину своїх прав державі, прийнявши певні обмеження, що виразилися в нормах поведінки, а в обмін на це отримала гарантії безпеки та гідного рівня життя у суспільстві. Високого рівня розвитку може досягти тільки та держава, в якій значний відсоток громадян у щоденній поведінці усвідомлено використовує правові норми та прослухняні моделі. «Природні права людини є засобом досягнення благ, які мають первинне значення для всіх без винятку суспільних відносин. Без забезпечення природних прав людини всі інші суб'єктивні права (в тому числі основоположні, основні, конституційні) або позбавляються сенсу, або їх реалізація стає неможливою. Решта суб'єктивних прав є розвитком змісту природних прав людини у конкретних сферах суспільних відносин» [5, с. 29]. У випадку порушення цих прав або якогось одного права діти мають однакові з дорослими права на їх негайне відновлення. Жодне обмеження у природних правах через віковий ценз або надання переваги дорослому перед дитиною є недопустимим.

Усі діти мають рівні права незалежно від раси, віросповідання, соціального стану. Фразою «всі різні – всі рівні», її усвідомленням та розумінням людиною, зокрема, та людством, загалом, сьогодні можна охарактеризувати ступінь цивілізованості будь-якого суспільства. Саме у ставленні до певних груп населення, які вирізняються кольором шкіри, віросповіданням, етнічною приналежністю, соціальним станом, виражається культура суспільства, його здатність до сприйняття світу не лише у вимірах певної властивості для нього культурної традиції. Зазвичай для людини найбільш прийнятною є поведінка, встановлена та культивована її культурною традицією. Однак сьогодні глобалізаційні процеси, що відбуваються у світі, є сприятливим фактором для міграції населення. Відповідно до цього відбуваються і зміни в кожному конкретному суспільстві. Так, наприклад, Європа традиційно асоціювалася з християнством, а тепер статистичні дані свідчать про стрімке зростання кількості мусульман, які постійно проживають на її території та є громадянами держав. Це призводить до змін як в етнічному складі певної держави, так і культурних взаємовпливів. Найяскравішими прикладами такої взаємодії є Франція та Німеччина, де колишні мігранти вже стали громадянами, а їхні діти сьогодні відвідують навчальні заклади різних рівнів. Саме діти найчастіше стикаються з дискримінацією за расовою ознакою чи віросповіданням. Самостійно впоратися з цим їм не під силу. Найкращою профілактикою таким явищам повинна стати роз'яснювальна робота вихователів та педагогів, де на найпростіших прикладах дітям пояснювали б, що попри відмінну зовнішність, віросповідання чи соціальне походження всі діти мають рівні права, одержані при народженні (природні права) або набуті в процесі життєдіяльності (гарантовані державою). Дискримінація дітей за расовими ознаками, віросповіданням, соціальним

станом є недопустимою у сучасному суспільстві, а будь-які її прояви повинні негайно присікатися.

Дитині гарантовано право на доступ до інформації, необхідної для її розвитку, навчання, формування як особистості. Темп життя сьогодні вимагає від людини застосування щоразу нових умінь. Зараз уже недостатньо знань, отриманих з одного джерела. Більшого успіху досягає той, хто володіє інформацією. Сучасне суспільство характеризується як інформаційне. «Інформаційне суспільство – це, по-перше, суспільство, в якому створені значні інформаційні ресурси; виробництво, зберігання, поширення і передача інформації стають найважливішою часткою економіки; сформувалася інформаційна індустрія – комп'ютерна і телекомунікаційна промисловість, розробники програмного забезпечення, виробників елементної бази і побутової електроніки, мультимедійна промисловість та ін.; люди мають технічні і правові можливості доступу до різноманітних джерел інформації» [7, с. 99–100]. Важко переоцінити роль інформаційних технологій та самої інформації для суспільства загалом та людини зокрема. Сьогодні найбільш успішними є ті держави, в яких розвинутий ринок інформаційних послуг. У таких державах людина має багато варіантів для пошуку, доступу до інформації та її застосування. Вплив знання та інформації на життя людини сьогодні є незаперечним. Інформація необхідна як для навчання, так і для роботи, адже освіти, отриманої у навчальному закладі, недостатньо для формування людини як професіонала. Тому зростає необхідність самоосвіти, самовдосконалення, актуалізується один із принципів Болонського процесу – «освіта упродовж життя». І така освіта не повинна починатися з початком трудового шляху людини, а ще в дитинстві. Кожний етап дорослішання повинен давати дитині інформацію, уміння та навички, які їй під силу освоїти, сприймати відповідно до вікових, фізичних та психологічних особливостей розвитку. Право дитини на доступ до інформації, необхідної для її розвитку як особистості, та джерела отримання такої інформації повинні бути закріплені законодавчо. Гарантом реалізації права дитини на інформацію, яка є необхідною для її розвитку, навчання, формування як особистості, повинна стати держава. Одним із перших кроків у напрямку забезпечення права дитини на доступ до інформації, на нашу думку, мало б стати поширення інформації про право дитини знати, користуватися та відстоювати свої права законним шляхом.

Сім'я та держава повинні всіляко сприяти розвитку дитини. Від основ, закладених у дитинстві, залежить майбутнє дитини. Саме в дитинстві формуються ціннісні орієнтири, установки, звички, які складуть основу поведінки в дорослому віці. Діти наслідують поведінку дорослих, вважаючи її нормою. Першими, кого вони копіюватимуть, є батьки. Тобто, якщо батьки будуть законослухняними і в моделях поведінки використовуватимуть морально-етичні цінності, то і їхні діти вчинятимуть аналогічно прикладу батьків. У випадку, коли поведінка батьків міститиме асоціальні елементи, спостерігатиметься відкрите нехтування прийнятими у суспільстві та державі нормами поведінки та цінностями, нігілізм, так само поводитимуться і діти, що зростають у цих сім'ях.

Безперечно, дитина виростає особистістю не лише завдяки своїм природним даним. Це клопіткий процес, на який мають вплив: сім'я, у якій народилася та зростає дитина, і це найперше середовище її існування, у якому вона найчастіше просто копіює поведінку батьків, вважаючи її нормою; соціальна група, до якої належить сім'я дитини, також має вплив на дитину шляхом санкціонування певних норм та цінностей, властивих людській поведінці; суспільство, в якому проживає дитина, а, зокрема, його

культурний рівень, має безпосередній вплив на особистість через функціонування низки суспільних інститутів, які утворюють структуру суспільства; держава, громадянином якої є дитина, гарантує їй в обмін на правомірну поведінку сукупність певних прав, свобод, а рівень її (держави) економічного розвитку є пропорційним до розвитку науки і техніки та сприяє задоволенню потреб населення. Тому для того, щоб виростити покоління правосвідомих та правослухняних громадян, необхідно забезпечити якнайкращі умови для формування світогляду дитини, її розвитку як особистості. Отже, сім'я власним прикладом повинна виховувати дитину, сприяти виявленню та розвитку її талантів і здібностей, а держава, у свою чергу, через систему державних органів та установ створити умови для формування своїх громадян як особистостей.

Невиконання батьками (опікунами) своїх обов'язків тягне за собою позбавлення їх батьківських прав. Дитина, як і доросла людина, наділена певними правами та свободами. Гарантом цих прав і свобод виступає держава, а виконавцями – батьки. Саме батьки (опікуни) повинні дбати про дитину шляхом створення їй комфортних умов для прожиття, навчання, відпочинку, слідкувати за станом її здоров'я, виявляти здібності дитини та сприяти їх розвитку, не застосовувати щодо дитини жодних методів фізичного чи психічного насильства. Все це, у свою чергу, сприятиме формуванню її як особистості, гідного громадянина своєї держави.

Однак сьогодні зростає кількість батьків, які систематично не виконують своїх обов'язків по догляду та вихованню дітей. Часто така поведінка батьків є реакцією на життя у нестабільному суспільстві, соціально-економічні проблеми, відсутність чіткої системи морально-етичних цінностей. У випадку, коли батьки не справляються зі своїми обов'язками, ухиляються від їх виконання або виконують їх недобросовісно, їхні функції бере на себе держава. Цей процес відбувається шляхом позбавлення їх батьківських прав щодо дитини. І відбувається це, перш за все, для того, щоб захистити дитину, забезпечити їй право на гідне життя, а не покарати несумлінних батьків. Власне захист дитини і дитинства є основною метою діяльності держави у вказаній сфері. Позбавлення батьківських прав повинно бути крайньою мірою і застосовуватися виключно у тих випадках, коли життя дитини з батьками (батьком або матір'ю) є неможливим. Перед таким рішучим кроком, на нашу думку, відповідні органи і служби повинні: вивчити ситуацію в кожній конкретній сім'ї та з'ясувати причини конфлікту; проводити роз'яснювальну, психокорекційну роботу з усіма членами таких родин; у правовому полі сприяти вирішенню проблем, наявних у сім'ї. Після проведення вказаних вище заходів повинно бути прийняте рішення про можливість чи неможливість подальшого перебування дитини з батьками (батьком або матір'ю). На підставі такого висновку батьків можуть позбавити батьківських прав або ж залишити їм дитину.

Діти повинні знати свої права та правові способи і шляхи їх захисту і відновлення. Сім'я є першим інститутом соціалізації для дитини. Саме тут дитина отримує початкові знання, вміння та навички, необхідні їй для подальшого життя у суспільстві. Однак у міру дорослішання дитини сім'я вже не може бути єдиним джерелом спілкування для неї, засобом її зв'язку із зовнішнім світом. Так, з віком поряд із сім'єю соціалізації дитини сприяють навчальні заклади, які вона відвідує. Із розширенням кола спілкування відповідно їй розширюються потреби дитини у набутті нових знань, тих знань, ази яких дитина не може отримати самостійно. Одним із таких знань, необхідних для життя у сучасному суспільстві, є поінформованість про свої права та правові засоби їх захисту. Простіше кажучи, дитина

має знати, на що вона має право, що їй гарантує сім'я та держава. Тому сьогодні у процесі виховання важливо з раннього віку ознайомити дитину з її правами та можливостями їх захисту у випадку порушення. Одним зі складових елементів виховання як у сім'ї, так і в навчальних закладах має стати правове виховання [2, с. 196–198]. Уроки правового виховання повинні проводитися відповідно до рівня та можливостей сприйняття дітьми певного віку у формі гри чи розповідей, а згодом і повноцінних навчальних занять. Джерелом інформації про права дітей можуть бути засоби масової інформації, книги, брошури, буклети, розповіді батьків, учителів, спеціалістів-правознавців, просвітницька робота юридичних клінік, консультацій, відділів і служб у справах дітей. На нашу думку, знання дитиною своїх прав та правових засобів їх захисту стане найкращою профілактикою правопорушень, що вчиняються проти дітей та дітьми. Саме це буде одним із основних засобів захисту дітей у нашій державі. Адже якщо виховання дитини відбувається у правовій площині та будується на основі визнання її цінності, гідності, поваги до неї як особистості, то й дитина розумітиме цінність права, як системи, що гарантує їй певну сукупність благ в обмін на правослухняну та правомірну поведінку. Цінності права та загальнолюдські морально-етичні цінності, які лягли в основу формування правових норм, будуть для дитини очевидними та стануть фундаментом для створення нею власної системи норм і цінностей, якими вона керуватиметься у щоденній поведінці в майбутньому.

У випадку порушення прав дитини вони повинні бути негайно відновленими. Делегуючи певні свої права державі, людина взамін отримала певні гарантії, зокрема, захист та безпеку. Захист громадян – прямий обов'язок держави. Ступінь цього захисту не залежить від віку громадянина. Всі громадяни держави рівні у своїх правах, тобто дитина має однакові права з дорослими на захист своїх прав та свобод, якщо ті порушуються. У випадку порушення прав дитини часто вона не може самостійно домогтися припинення їх порушення та повного відновлення. Батьки (особи, що їх замінюють), представники навчальних закладів, громадських організацій, держава (через посадових осіб) повинні стати захисниками інтересів дитини. Однак і сама дитина має знати, куди їй можна звернутися за допомогою, якщо порушуються її права. Такі дії дитини мають стати наслідком цілеспрямованої політики держави у сфері захисту прав дитини, як результат роз'яснювальної та профілактичної роботи у цій сфері. З боку держави має проводитися моніторинг дотримання прав дітей як у сім'ях, у яких діти проживають, так і в навчальних, медичних, відпочинкових закладах, які вони відвідують. Такий моніторинг повинен проводитися з певною періодичністю, а його мета полягає у виявленні порушень, їх припиненні та відновленні порушених прав дітей. У свою чергу, це сприятиме не лише своєчасному виявленню порушень, а й формуванню більш уважного ставлення до своїх обов'язків як батьків, так і людей, котрі працюють із дітьми. Натомість у дітей формуватиметься позитивне ставлення до держави, як до гаранта своєї безпеки, а також почуття взаємної відповідальності людини перед державою і держави перед людиною.

Дитина має право звернутися до відповідних органів, якщо її права порушуються. Основний Закон гарантує кожному право на відновлення своїх порушених прав. Якщо людина вважає, що певне її право чи права порушуються, вона вправі вимагати їх відновлення одним зі шляхів, які пропонує законодавець. Таке ж право надається і дітям. Вік не повинен визначатися, як перешкода для самостійного звернення дитини до відповідних органів та установ за відновленням її прав. Працівники такого органу чи установи, на нашу думку, повинні діяти за таким алго-

ритмом: вислухати дитину з метою виявлення причини її звернення до органу; якнайшвидше з'ясувати всі обставини справи, у якій звернулася дитина; не пізніше ніж у 3-денний термін (якщо життю чи здоров'ю дитини є загроза, то у день звернення) прийняти рішення про конкретні способи та методи допомоги дитині; ознайомити зі своїм рішенням дитину та її законних представників. Отже, дитина має право звернутися до відповідних органів, якщо її права порушуються. Обов'язок дорослих сьогодні полягає у тому, щоб роз'яснити дітям їхні права та ознайомити їх із діяльністю тих органів, установ, організацій, у яких їм зможуть допомогти у разі потреби.

Висновки. Ми вважаємо, що аксіоматику інституту ювенальної юстиції щодо захисту дітей складають такі аксіоми:

1. Кожна дитина є індивідуальною та неповторною;
 2. Від народження діти в повній мірі користуються всіма природними правами і свободами;
 3. Усі діти мають рівні права незалежно від раси, віросповідання, соціального стану;
 4. Дитині гарантовано право на доступ до інформації, необхідної для її розвитку, навчання, формування як особистості;
 5. Сім'я та держава повинні всіляко сприяти розвитку дитини;
 6. Невиконання батьками (опікунами) своїх обов'язків тягне за собою позбавлення їх батьківських прав;
 7. Діти повинні знати свої права та правові способи та шляхи їх захисту і відновлення;
 8. У випадку порушення прав дитини вони повинні бути негайно відновленими;
 9. Дитина має право звернутися до відповідних органів, якщо її права порушуються.
- Саме така система аксіом є найбільш оптимальною, оскільки вона охоплює всі сфери життя дитини та виступає гарантом визнання та дотримання природних прав людини.

На нашу думку, аксіоми ювенальної юстиції мають вплив не лише на ювеналістику, а й на всю правову систему України. Це безпосередньо проявляється через їх: а) агальність, універсальність, значущість; б) незмінність, стійкість упродовж тривалого часу; в) вплив на всі форми юридичної діяльності; г) виступає своєрідним критерієм законності чи незаконності дій та вчинків суб'єктів права; д) заповнює прогалини, що наявні у праві; е) слугує базою для підвищення рівня правосвідомості громадян; є) виконує регулятивну роль.

Список використаної літератури:

1. Бліхар В.С. Філософське осмислення кореляції соціального вчення церкви та суспільного життя / В.С. Бліхар // Мандрівець. – № 6 (102). – 2012. – С. 70–72.
2. Бліхар В.С. Криза правосвідомості: Монографія / В.С. Бліхар, В.І. Сировацький. – Львів: Ліга-Прес, 2015. – 336 с.
3. Бондаренко О.В. Особливості соціально-філософського дослідження ментального феномену в аспекті «індивідуалізм – колективізм» / О.В. Бондаренко // Мультиверсум. Філософський альманах: Збірник наукових праць. – Вип. 55. – 2006. – С. 137–146.
4. Косович В.М. «Правові припущення» як засіб створення досконалих нормативно-правових актів України / В.М. Косович // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип. 644: Правознавство. – 2013. – С. 44–52.
5. Малишев Б.В. Природні права людини: загальнотеоретична характеристика / Б.В. Малишев // Бюлетень Міністерства юстиції України. – № 2. – 2012. – С. 23–29.
6. Права дітей в Україні: реалії та виклики після 20 років незалежності. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/information_children.pdf.
7. Степанов В.Ю. Інформаційне суспільство: концептуальний аспект філософії / В.Ю. Степанов // Культура України. – Вип. 31. – 2010. – С. 98–106.